

A gyermekek

„Amikor születtem nem jeleztek nagyot
messiás-mutató különös csillagok,
csak az anyám tudta, hogy királyfi vagyok.”

(Mécs László: A királyfi három bánata)

Igen, királyfi minden gyermek. A szülők királyfiai és királykisasszonyai a gyermekeik, a testvérekkel együtt pedig a királyi udvar. Ők az élet napsugarai, a mindennapok mosolyai és gondjai is.

Érdeemes feleleveníteni, mennyire megváltoztatja az ember, a család életét az első, majd a további gyermekek megérkezése. Az az érzés hatja át az embert, hogy csoda történt. Csoda, ami valóság. A szülő önmagát adja a jövőnek, hogy átörökítse lényét hosszú-hosszú időre, és még tovább.

A szülő akkor, amikor kezébe fogja, megtapintja a gyermekét, akkor érzi át az emberi élet értékét. Mi lehet fontosabb az emberi életnél, ennél a picinyke, magatehetetlen, kiszolgáltatott teremtménynél? Semmi sem fontosabb – egyértelmű és megfellebbezhetetlen a válasz. Ezzel a döntéssel az újszülött a szülő életének az értelmévé válik. Így van ez akkor is, ha az örömnél időnként több a gond. A gyermekekért való felelősség a lelkiismereti érzékenységen túl azonban jogi helyzetet is teremt.

A szeretet mikéntje, a gondoskodás hogyanja, a nevelés összetevő elemeinek a megválasztása és minden a gyermek javára történik. Ez a tényező azonban sokoldalú megközelítést kíván.

Miként szeressem, hogy javára váljék?

Hogyan gondoskodjam róla, hogy ne csupán az anyagi javakat nyújtsam neki?

Milyen nevelést, oktatást válasszak, hogy értékes nagyszerű ember váljék belőle?

A kérdések újra és újra felmerülnek, megisméltődnek. Ilyenkor szembesül az ember önmagával, értékrendjével, világképével és mindennel, ami az emberhez, a közösséghez, a társadalomhoz tartozik. Nap mint nap megtapasztalja az ember, hogy minden igyekezetével önmagát adja, azonosul önmagával. Az ember nem tud –

még ha szülő, akkor sem – túllépni önmagán, saját korlátain. Ez a nevelés egyik csapdája.

A (családi) nevelés az egyik legfontosabb tudomány. Azért állítható ez ilyen kategorikusan, mert a nevelés alanya a gyermek. A gyermek a jövő, az élet legfőbb értéke.

Míg kicsi, és „csak” a táplálást, a gondoskodást kívánja meg, addig nem érzi a szülő az intellektuális felelősséget. Amikor már érzékeli az őt körülvevő világot, amikor felteszi a kérdéseit, akkor érzi át a szülő a felelősségét. Tudja, be fog lépni a világba, ott kell majd helytállnia, és ehhez a tarisznyáját tele kell rakni útravalóval, hogy legyen miből merítenie. Szeretné, ha a gyermek azt az értékrendet vinné magával, amit ő, a szülő képvisel, amit a szüleitől, ők pedig a nagyszüleitől kaptak. Az eszmeáramlatok, a divathullámok jönnek-mennek, de az értékek ott örökítődnek a családokban, a közösségekben, és azzal indulnak útnak az új nemzedékek. Annak is hangsúlyt kell adnia a szülőnek, hogy nem az anyagi javak az elsődlegesek, nem a „cuccok”-kal mérik a gyermeket, hanem az emberségével. Ezért fektet nagy hangsúlyt a formai és a tartalmi elemek különválasztására, és erősíti az igazi értékek elfogadását a gyermekeiben.

Nehezebb a helyzet akkor, ha a szülők gondolkodása, értékrendje különböző. Ha a házastársaknak nem azonos az értékrendjük, igen nehéz közös álláspontot kialakítani. Ha a szülők nem együtt nevelik a gyermekeiket, akkor megterhelő ez a helyzet – nem csak a gyermekek számára. Ebből következően keserves a nevelés.

A gyermekek pedig mindennap nőnek, mindennap építik önmagukat, az életüket. Leggyakrabban a vacsoránál fogalmazzák meg gondolataikat, fejezik ki érzelmeiket koruknak (és felfogásuknak) megfelelő értékrendjüket, a család tájékoztatására, közös elemzésre, értékelésre. Ennek az utóbbi szándéknak, törekvésnek van jelentősége.

A szülők gyakran hibáznak a gyermekek nevelésénél, sok mindent elrontanak. Az utólagos bánkódás azonban mit sem ér. Kétféle tényező kíván értékelést:

- 1) felelőtlenségből elrontani a nevelést – bűn. Igaz, ez csak kivételesen, egyfajta önzésből történhet meg,
- 2) tudatlanságból rosszul nevelni, ha ezt mentő körülménynek tekintené is valaki, az is bűn, és az eredményen nem változtat.

A szülők akkor követik el a legnagyobb hibát, amikor rosszul szeretik a gyermekeiket. Szinte nem akarják tudni, hogy rosszat tesznek a gyermekeiknek, amikor

elkényeztetik őket. A nyegle legénykék, a nyafogós lánykák nehezen állják meg a helyüket az életben. Gyengének bizonyulnak. Ők lesznek majd az örök elégedetlenek, a mindig panaszkodók.

A szülőknek tisztán kell látniuk, hogy az élethez, az életben való boldoguláshoz helytállásra van szükség. Ehhez pedig határozott egyéniségre, kemény akaratere, szilárd jellemre, racionálisan gondolkodó, jó szándékú emberre van szükség. Ezek pedig nagyrészt nevelési eredmények.

Nehezíti a szülők helyzetét, a nevelést az a tény, hogy olyan korban élünk, amikor az élet tartalmi tényezői helyett a formai elemek erősödtek meg, a külsőségekre helyeződik a hangsúly.

Az igazi értékek háttérbe szorultak, másodlagossá váltak, elfoglalta helyüket a könnyű életforma, a felelőtlen életvezetés iránti igény, összességében a silányság.

Mindenki önmaga, saját értékrendje szerint dönti el, hogy a világ rossz-e, vagy az ember vált benne rosszá.

Amikor a szülő töprengéseiben ezekig a lényeges pontokig eljut, akkor már érzékeli, hogy „nem önmagának alkotta (nemzette, szülte) a gyermekeit”, hanem életeket adott és ezáltal gazdagította a világot.

A nevelés

„Sok van, mi csodálatos, De az embernél
nincs semmi csodálatosabb.” (Szophoklész)

Míg a gyermek a családja közösségében él, a társadalmi hatásokat alig észleli. Ha észleli is, nem tudja értékelni, nem tudja az életébe beépíteni, mivel a gondolkodása még nem elég fejlett. A szülők a gyermek fejlettségi szintjének megfelelően értelmezik számára a világot. Családi közösségben szinte együtt gondolkodnak és cselekszenek. A gyermek felnőtté válása során az életkori sajátosságoknak megfelelően fogadja el a környezetét és válik számára fokozatosan érthetővé a világ, a társadalom. A szülő tehát szinte észrevétlenül is nevel. Ennek során nem tudja

figyelmén kívül hagyni a közösségi élet, a társadalmi normák és a cél- és életszerű megoldások lényeges pontjainak az értékelését.

A szülők nem tehetik meg – pontosabban: nem követhetik el – azt, hogy hanyagságból, közömbösségből, önös érdekből, az elfoglaltságaikra hivatkozással stb. elhanyagolják a gyermekek nevelését. A lelkiismereti felelősségen, a társadalmi normák betartásán túl erre a jogszabályok is kötelezettséget írnak elő. A gyermekeket nem csak fizikai táplálékkal kell ellátni, nem csak materiális igényeikről kell gondoskodni, hanem éppen ilyen hangsúlyt kell adni a nevelésüknek is. A nevelés elhanyagolása nagy veszélyt hordoz: nem lesz erejük megoldani az élethelyzeteiket, kivédeni az élet nehézségeit.

Az értelmi nevelés elhanyagolása megbosszulja magát. Az sem másodlagos szempont, hogy mindennek megvan a maga ideje. A nevelés meghatározott részfeladatait a gyermek kora szerint megfelelő időben kell elvégezni. A késedelem bepótolhatatlan.

Hangsúlyozni szükséges, mert sok szülő ebben hibát követ el: a gyermekeket nem önzésre, hanem lelkiismeretességre, felelősségre kell nevelni. A „legjobb befektetés” a jól nevelés. A helyes, tartalmában értékes nevelés elsődleges fontosságú. A szülők nem háríthatják el a felelősséget azzal, hogy az iskolában, a hittanórán stb. nevelik a gyermekeinket. A szülői nevelést semmi nem pótolhatja, mert a családi miliő, az a bensőséges, az otthont jelentő közeg, amibe a gyermek beleszületik, ahol a gyermekkorát megéli és átéli, semmivel sem pótolható. Nem frázis ez, hanem mély pszichológiai tényező. Csak az otthon pozitív légkörére, a családi közösség értékrendjére épülhet a többi, a gyermek tudatát, gondolkodását formáló és meghatározó nevelés.

A családi nevelés elsődlegessége azért is kiemelt jelentőségű, mert a társadalom negatív hatásaival szembeni védelmet, a felvértezettséget mindig az alapok, a legtisztább forrásból merített értékek semlegesítik. A pozitív gondolkodás, az erős akarat, a jó szándék, a helyes érték kategória kioltja vagy közömbösíti a rossz, a negatív hatásokat. Ha van kiindulási pontja, stabil értékrendje a gyermeknek, akkor nem fog elbizonytalanodni a jó és a rossz, a helyes és a helytelen határmezsgyéjén. Tud majd és képes lesz helyes döntést hozni.

Amikor kicsik a gyermekek, akkor csak az ellátásukról kell gondoskodni. Amikor már nyiladozik az elméjük, amikor rácsodálkoznak a világra, akkor választ kell adni a sok-sok „miért?”-jükre. Később önálló véleményük van, ami nem mindig egyezik meg a

szülőkével. Ebben az időben olyan folyamat indul el, ami próbára teszi a szülőket, hiszen szeretnék megkímélni a gyermekeiket a nehezen jóvátehető hibák elkövetésétől.

Megjelenik a probléma

Manapság korán, már tizenévesen bejelentik a gyermekek, hogy szűk nekik „ez az odú”, és elmennek, mert „itthon oxigénhiányos a levegő”. Az „ősök” keserű szívvel veszik tudomásul a döntést, hiszen mindent megtettek érte, értük. Persze, a gyermekek visszatérnek, hiszen amikor éretté válnak, másként értékelik az őket körülvevő világot, benne a szüleiket, a családi otthont, annak légkörét és mindent. Ha nem térnek vissza, abban rendszerint a szülők magatartása is közrejátszik.

Amikor a szülők tudomásul kell venniük, hogy a gyermekük, gyermekeik kirepülnek a családi fészekből, akkor meglehetősen elhagyatottnak érzik magukat. Pedagógusok, pszichológusok, lelkészek segítségét kérhetik (és meg is teszik), de csak tanácsot kapnak. Vannak kidolgozott szisztémák, terápiák, jó nevű, jól hangzó tréningek, sokféle praktika, de a megoldás minden esetben a szülő–gyermek egymáshoz való viszonyán alapszik. Ennek lényegét a gyermek korábbi nevelése alapozza meg. Lehet eltérő véleményük sok mindenről, de az alapok azonosak. Ezért tér a gyermek majd vissza a családi fészekbe, hacsak valamelyikük vagy mindahányan jóvátehetően hibát el nem követnek.

Ebben az egymást meg nem értő, nehéz időszakban érzik a szülők, hogy minden együtt érző, jó szándékú tanács ellenére magukra maradnak a problémájukkal. Nekik kell megoldaniuk, vagy legalábbis helytállniuk, mert ezt senki nem teszi meg helyettük. A barátok, az ismerősök, mindenki kívülálló, de mégis sokan beleszólnak, biztatnak, tanácsot adnak. A szülők helyzete speciális, ők a ringen belül vannak. Itt az események másként, időnként fájdalmasan és bántóan zajlanak. Tehát, a szülőknek számolniuk kell azzal, hogy a nevelés nem könnyű feladatát nem bízhatják másokra. Megoszthatják a családon belül, például a nagyszülőkkel, testvérekkel, még az unokatestvérek is hatnak egymásra. Segítenek a pedagógusok, a lelképásztorok, de ez nem menti a szülőket a nevelés kötelezettsége alól, illetve nem oldja meg senki helyettük a problémát. Ezeket a helyzeteket nehéz kivédeni, viszont helyt kell állni. Ezekben a szituációkban érdemes elmélkedni afelett, hogy milyen jelentősége van a maradandó emberi értékek szerinti nevelésnek.

A nevelés tartalmi elemei

A „mindent megadtam neki” felkiáltás azt a vétket takarja, amit nem lett volna szabad elkövetni. Az anyagi szemléletmód legtöbb esetben megbosszulja magát. A nevelési feladatot félretenni, az ezzel járó tehermentelt elodázni, az ebből eredő lelkiismereti problémákat ajándékokkal, zsebpénzzel, engedményekkel helyettesíteni csak a tudatlan ember sajátja lehet. A nevelést felelősséggel végző szülő tudja, hogy a gyermekek nem erre, hanem beszélgetésre, megértésre, figyelmességre, jó szóra, a családi meghitt légkörre, a közös élményekre, az otthont marasztaló hangulatra, a szülővel való szoros lelki kapcsolatra vágnak.

A nevelés nem azonos sem a kényeztetéssel, sem a kényszerítéssel. A nevelés nem más, mint emberformálás. Alakítás – belülről. Nyesegetése a rossznak, erősítése a jónak. A legbensőbb, a legfontosabb: az emberi értékek alapozása. Kötetlen beszélgetések során kapják a gyermekek azokat az impulzusokat, amelyek gondolkodásra készítik őket. Így, a közvetve szerzett ismeretekkel nemcsak szemlélik, hanem értékelik és mérik a világot, értik meg a szüleiket és a világot. A tényeket morálisan képesek feldolgozni, és a látszat mögötti valóságot, az élet lényegét fogadják el.

A gyermekeknek meg kell tanulniuk a fegyelmezettséget, a lemondást. A majomszeretet helyett tudatosítani szükséges bennük az (ember)társaik iránti tiszteletet. Szűk látókörre vall, ha a szülők az értékeket tárgyokban mérik. Az életbe induló emberpalántáknak nem csak erre van szüksége. Tudatosítani kell bennük, hogy a világ ilyen is, olyan is, jó is, rossz is. Nekik kell korrektnek, tisztáknak lenniük benne. Képesé kell tenni őket arra, ha nehéz helyzetbe kerülnek, akkor is emberhez méltó módon helytálljanak, viseljék azt. Mindehhez azonban szilárdan megalapozott erkölcsi értékekre van szükség. Az elkényeztetett csemeték ilyen helyzetekben könnyűnek találtnak, ennek következtében súlytalanok válnak. Felkapja őket a forgószelel, és elkavarja őket valamerre. A világban, a történelemben már elég példa akadt arra, hogy a bíborban-bársonyban születettek 24 óra alatt koldusszegénnyé váltak. Nem maradt más számukra, mint a pusztaság életük. Az pedig már az emberségüktől függött, hogy mit tudtak vele kezdeni.

Manapság is nagyon könnyen tönkre lehet menni. Munkanélkülivé lehet válni egyik nappal a másikkal. Ebben az esetben nem marad más, mint maga az ember, az emberségével, a helytállásával, a tisztességével.

Emberré formálni a gyermekeket – ennyi, nem kevesebb a szülők kötelessége. Ha elmulasztják, vagy elhibázzák a megfelelő cselekvést, akkor jóvátehetetlen hibát követnek el.

A nevelés formai elemei

A nevelés mikéntje több problémát okoz, mint ahogy maguk a szülők számolnak vele. A tekintélyelvűség megszűnése után, a konszenzusos nevelés időszakában sok az alkudozás. Ennek során a gyermekek a lényegre térnek, és abban a mezőnyben egyezkednek. A helyes nevelés nem csupán elmélet, hanem a mindennapok erőpróbája is. A szülők azért is nehéz helyzetben vannak, mert a gyermekek manapság túl korán önállósítják magukat, kisétálnak a családi kötelékből. Ehhez van szükség a megértésre. A szülők életet adnak a gyermekeiknek. Sok áldozatot hoznak, de tisztában kell lenniük azzal, hogy nem birtokolhatják a gyermekeiket. A gyermek önálló személy, ha pedig felnő, a saját életét éli. Érthető a szülők aggodalma, mert nem akarják elveszíteni őket, és nem nézhetik tétlenül, hogy a gyermekeik a veszükbe rohannak. Annál pedig nincs gyötrőbb érzés, mint amikor tehetetlenül kell nézniük a gyermekeik rossz irányba fejlődését.

Ettől azonban meg kell különböztetni azt az esetet, amikor a gyermekek a szárnyaikat próbálgatják. Már nem a szülei instrukciói szerint élik az életüket. A gyermekek egyszer kirepülnek a családi fészekből, csak az időpont bizonytalan. A szülők a szeretetükből fakadóan, érthetően, nehezen válnak meg a csemetéiktől. Aggodalommal fogadják az új helyzetet. A megnyugtató érzés csak az lehet számukra, ha olyan értékeket tettek a tarsolyukba, amelyeket „sem a moly nem rág meg, sem a rozsdá nem mar szét”. Az ember kreatív egyéniség, igyekszik megvalósítani önmagát. A tét az, hogy a fiatal (fiú, leány) képes-e jól, helyesen cselekedni, tisztességgel helytállni az életben. Ha megkapta a megfelelő nevelést, ha a szülők emberré faragták, akkor nincs baj. Ha nem, akkor bukdácsolni fog, még a jól megalapozott anyagi háttérrel is.

Az ifjúság az életét a saját elképzelései szerint valósítja meg. Nem biztos, hogy rossz a választásuk, lehet, hogy csupán más, mint amelyet a szülei álmodtak meg. Ezért a szülőknek nincs okuk aggódni a gyermekük választása miatt. Az élet változását, a világ mozdulását, az előremutató tények jelenlétét az ifjúság jobban érzékeli, fogékonyabb a haladásra.